

Naturen lever genom poesin. En resa förbi poetikens milstolpar.

Detta är ett spel om den roll som naturen spelat för poesin genom alla tider, om hur diktarna i sin poesi gestaltat naturen, försvarat den eller hämtat kraft ur den, lite också om hur filosoferna sett på naturens skönhet och betydelse för de sköna konsterna.

De som vi hör samtala är den odödlige Chronos, tidens herre och Helianthus debilis Stella, solrosen. Den de rådfrågar och får hjälp av är Apollon, poesins, solens och ljusets gud och som hämtar kunskap från sina orakel. Apollon kommer från den grekiska mytologin och Stella är ett av naturens många barn medan tiden finns mitt ibland oss både då, nu och sedan.

STELLA

Så underbar naturen är.

CHRONOS

Men också sårbar, Stella, mitt barn.

STELLA

Hur då? Kan den förgås?

CHRONOS

Ja, om den inte aktas.

STELLA

Men du Chronos som sägs vara tidens gud, du vet. Säg, hur kommer det att gå för naturen? Kommer den att fortleva?

CHRONOS

Vi ska försöka ta reda på det, men låt oss först fråga Apollon vad NATUR kan vara.

STELLA

Se, där borta sitter han vid sin lyra.

CHRONOS

Apollon kom hit, Stella och jag behöver din hjälp. Du som kan ge hälsa och växtkraft åt grödan, förklara vad natur är.

APOLLON

Natur är ett stort ord som på flera språk är ett feminint substantiv och NATUREN har ofta personifierats som ett kvinnligt väsen. Natur kan också vara en människas eller ett djurs karaktär. I den materiella världen kan man tala om den skapade naturen eller den skapande. NATUR ställs ibland i kontrast till KONSTEN och sådant som är artificiellt. Men jag menar att de båda finns i varandra.

CHRONOS

Tack Apollon. Du som inte bara är solens och ljusets gud utan också diktningens beskyddare, säg, hör poesin och naturen då också samman?

APOLLON

Ja, som jag ser det, är det i poesin som naturen lever och fortlever och för att förhöja poesin har jag givit de stora diktarna en utommänsklig makt att beskriva det ingen annan ser. Jag gör dem gudaingivna och från sina sinnen så att förnuftet viker bort.

STELLA

Hur då? Berätta.

APOLLON

”Om du så önskar, ännu en saga jag vill dig förtälja och förståndigt må troget du gömma den djupt i ditt hjärta”.

CHRONOS

Det där sa Hesiodos, Kom nu Stella, följ med mig tillbaka till antiken. Jag tror jag förstår.

STELLA

Oh ljuva tanke. Hur långt är det dit?

CHRONOS

Mer än två tusen år. Det är långt om man tänker på att det för människan går tre generationer på varje århundrade, men inte särskilt långt om man ser till naturens ålder, några miljarder år så där. Tid är något mänskligheten tillmäts, förstår du. Kom!

STELLA

Farväl Apollon. Nu far vi mot det okända.

APOLLON

Lugn mitt barn. Jag kommer att följa er och förklara och visa. I sällskap med titanen Tid behöver du intet frukta.

Än av min första sällhet bär din rosenkind
ett drömljuvt återskimmer att på nytt jag minns
hur hjärtats puls, av stjärnefaderns ljungeld tänd,
i denna hela vällust brann, som förde snart
världsbildarn Eros, ur mitt sköt, i dagen fram.
O! när han strax sin vagga övergav, och strax
hans tjänare, titanen Tid, till vittnesbörd
sin timsten högt uppreste över ljusets fält:
hur rörd jag såg dig, späda släkt av ättlingar,
omkring den börja räkna skiftens tal
där glans och skugga växla om sin långa kamp!
(Atterbom)

CHRONOS

Det är Nyx i Lycksalighetens ö som talar till Astolf om kärleken och om mig. Chronos, härskare över tiden. Lagg denna plats, Lycksalighetens ö på minnet för där ska vi sedan stanna på hemvägen. Se dig omkring, nu är vi i antiken, på trehundraåret före Kristus.

STELLA

Redan? Titta där mina systrar. Så stora och vackra de är, solrosorna i antiken.

CHRONOS

Minns att jag gör denna resa med dig för att visa dig vad naturen har betytt för poeterna genom tiderna. Nu ska vi se oss om här och sedan vänder vi framåt för att se hur synen på begreppet natur förändras. Det är faktiskt så att naturen är något som både bedårat och försvårat för poeter och

vetenskapsmän och inte minst för filosoferna i alla tider.

STELLA

Jag undrar, går naturen egentligen att beskriva eller förklara?

CHRONOS

Bra fråga. Aristoteles säger att filosofins begynnelse är människors undran. Alltså är frågan filosofisk. Aristoteles ser till det ändamålsenliga i alla naturförlopp med dess förutbestämda potentiella möjligheter.

APOLLON

Låt mig förklara.

STELLA

Var kom du ifrån?

APOLLON

Jag, Apollon, har varit i Delfi och hört mig lite för om Carolyn Merchant. Hennes forskning är intressant just för det svar ni söker, mina vänner.

STELLA

Menar du huruvida naturen kan förgås?

APOLLON

Ja, Carolyn Merchant finns i nittonhundratalet och hon är professor i miljöhistoria, filosofi och etik i USA och hon pekar på föreställningen om naturen som just en levande organism vilket redan de gamla filosoferna hävdade och det var deras tankesystem som på olika sätt gav den ideologiska ramen för mycket av det skrivna fram till femtonhundratalet. Denna levande organism, naturen, var den grundläggande metafor som band samman jaget, samhället och kosmos, menar Carolyn och det liknar vad antikens sagesmän hävdar om att allt i universum är besjälade och därför är det organiskt, det vill säga en sorts natur.

CHRONOS

Just det och detta skriver Carolyn Merchant om antiken i sin bok "Naturens död". Men eftersom vi nu är i antiken så hör här.

Aristoteles är trettiosju år när Platon dör så de hinner träffas en del men de har olika idéer om tingens ordning. Platon jämför i sin dialog "Timaios" hela världen vid ett djur som är kvinnligt i själen. Denna själ är bryggan mellan evighetens oföränderliga former och naturens föränderliga, materiella, tidsbundna lägre värld, skriver han.

STELLA

Aha, bryggan mellan dig och mig, mellan tidens evighet och blommornas förgänglighet.

CHRONOS

I antiken förmedlas kulturen med dess kunskap mestadels muntligt, vilket gör poeterna här till mycket betydelsefulla personer. Men Platon tycker att poeterna inte har tillräckligt vetande utan bör överlåta sin roll till filosoferna. Poeterna är bara medvetlösa språkrör eller från sina sinnen, skriver Platon i sin bok "Ion".

Antikens poeter söker ofta sina intryck i naturen. De vill förmedla naturens väsen. Men Platon säger att de blott efterbildar naturen i en sorts poetisk besatthet. Så här diktar Sappho:

Hastigt bleknar stjärnors ljusa strålgans

kring den fagra månen, när denna låter
ned på jorden strömma sin fullhets klara,
silverne skimmer.

STELLA

Oh, vad fint! ”månens silverne skimmer”.

CHRONOS

Vet du vad mimesis är, Stella?

STELLA

Har det kanske med mina gula kronblad att göra?

CHRONOS

På sätt och viss. Det är Platon som först skriver om mimesis och sedan tar Aristoteles upp det i sin ”Peri poietikes”. Mimesis är ett mångtydigt ord som när man talar om att konsten har med efterbildning att göra och används för att beskriva ett konstverks förhållande till verkligheten. Vad vet du, Apollon om mimesis? Förklara för Stella här.

APOLLON

Det är inte så lätt, men jag kommer att tänka på Aristoteles. Han vill göra mimesis-begreppet till något skapande och produktivt medan Platon bara ser det som avbildande. Aristoteles ser åskådarens reaktion som ett psykologiskt fenomen då hon upprepar/imiterar det som framställs på scenen, det som ger konkreta föreställningar hos betraktaren eller lyssnaren. Hör här, här kommer lite körlyrik med mimetisk inspiration:

Bergen sova. Nu sover krön och dal,
höga stup och djupa klyftor;
allt som ynglar och kryper omkring på den svarta jorden,
bestarna på bergens branter, svärmarna av vilda bin;
havsvindundren ock i de purpurskimrande djupen
Med vida vingarna slutna
slumrar fåglarnas folk.

CHRONOS

I antiken var naturen verkligen poesins källa men nu förflyttar vi oss förbi Kristi födelse och förbi retoriken fram till senantiken. Här är Platons idéer gångbara igen och då vill jag nämna vad Longinos säger om Den Stora Stilen och om de litterära förtjänsterna. Longinos menar, förstår du Stella, att det man fått av naturen ska man låta Konsten understödja. Han säger något som jag verkligen håller med om, nämligen att om man inte vill tillhöra de mediokra diktarna, måste man ibland få misslyckas. Felfriheten är ofta resultatet av medveten konst medan det som höjer sig över det medvetna är geniets verk. Usch ja, så mycket mediokert man sett och hört genom tiderna. Men som tur är så glömmar man det snart och kvar blir bara sådant som är stort och som så småningom kallas klassiskt.

APOLLON

Och skrivet av de stora diktarna som har förstått att använda den utommänskliga makt som jag har givit dem. Men minns Carolyn Merchant, som jag berättade om när vi var i den klassiska tiden? Hon säger att människor som lever i en viss tid formar sin bild av naturen så att den ger mening åt det liv som de lever. Likaså menar hon att föreställningen av naturen och jorden som ett kvinnligt väsen har kommit till genom historiska och samhälleliga processer och vi ska se längre fram hur människor har betett sig mot denna natur.

CHRONOS

Hör nu på mig lite.

STELLA

Vi lyssnar, Chronos.

CHRONOS

Ni måste förstå att det finns olika teorier om naturen och om samhället och inte minst om sambandet mellan dem, eftersom människor förr levde mycket mer i nära samspel med naturen. Tankar kring detta samband återkommer i poesin i nyplatonismen där vi nu befinner oss. Till exempel skriver Plotinos i Enneaderna ”Men om någon ringaktar konsterna därför att de åstadkommer sina verk genom att imitera naturen, måste vi först säga honom att naturen och dess föremål också imiterar andra ting. Sedan måste han veta att konsterna inte bara helt enkelt imiterar det de ser utan går tillbaka till de orsaker som frambringar naturen”.

Tillvaron består också av utstrålningar från ett gudomligt centrum som Plotinos kallar för Det Ena, en strålande ljuskälla som sakta förmörkas ju längre ned i materien den tränger. På så sätt är materien ett sken, men som kan återspegla det gudomliga ljuset. Plotinos använder sig av den platonska tanken om skönhetsens steg, men betraktar inte konstverken som Platon gjorde, som efterbildningar av skenbilder utan låter konstnären återge sin egen gudaingivna version av den översinnliga ur bilden.

Glöm så inte att kärleken är en av livets byggstenar. Hör här på Musaios:

Sjung min gudinna, en sång om den lönnliga kärlekens fackla,
sjung om den nattlige simmarens färd till sitt bröllop vid havet,
sjung om förening i natten, som gryningen aldrig bevittnat!
Sjung om Abydos och Sestos, där Hero sitt hemliga bröllop
firat en gång med Leander, som brann av en okuvlig längtan!

APOLLON

Låt mig också berätta om Augustinus, nu när vi kommit till fyrahundratalet. St Augustinus studerade denne Plotinos filosofi och tog starkt intryck av den. St Augustinus är kyrkoledare och spelar en avgörande roll under senantikens och är den störste av den västerländska naturens kyrkofäder. Han hävdade läran om arvssynden och menar att människan av naturen är ond. Han är också den siste av den döende antikens stora författare och är med om att sammansmälta kristendomen med det antika arvet till en organisk enhet.

STELLA

Var det inte han som skilde mellan ”What is beautiful?” och frågan ”What is beauty?”

CHRONOS

Jo, och mellan ”What is beauty?” och ”How does beauty attract us?”. Skillnaden mellan ”the fair” och ”the fitting”, säger han är en skillnad mellan vilket är vackert i sig självt och det vilket är vackert i värdet av att vara tillämpligt på något annat.

Nyckelkoncepten till St Augustinus teori om skönhet är enhet, mängd, likformighet, storlek och ordningen på tingen.

Blandningar blir hela bara när de stämmer överens eller har symmetri.

STELLA

Det låter filosofiskt, men så mycket förstår jag att den skönhet som St Augustinus tänkte på var skapad från naturen. Men jag förstår inte vad han menade med att människan av naturen är ond. Är det människan som kommer att förgöra naturen?

(Psaltaren 33: 13-15)

Ja, från himmelen skådade Herren ned,
han såg alla människors barn
från sin boning blickade han ned
till alla dem som bo på jorden,
han som har danat alla deras hjärtan
han som aktar på allas verk.

CHRONOS

Vi färdas nu så sakteliga genom medeltiden till renässansen och nästa steg blir att fullborda syntesen mellan den antika vetenskapen och den kristna uppenbarelse i det som kom att kallas skolastiken, det som redan St Augustinus hade påbörjat. Det sker någon gång på tolvhundratalet och då blir de så där intellektuella igen då naturen inte får spela så stor roll i diktingen. Medeltiden har allmänt setts som mörk i flera avseenden, vad de nu menar med det? Jag tycker vi lämnar den och beger oss till renässansens Italien istället där jag tror vi kan se den antika världens naturiakttagelser återfödas. Men kanske är det nu som aktningen för naturen börjar kantstötas även om Carolyn Merchant säger att ännu betraktas naturen som en levande organism. Vetenskap och kultur utvecklas i ett dialektiskt samspel till en organisk helhet. Men man börjar kunna urskilja en marknadsanpassning, som vi som har facit i hand, vet vad det leder till. Italienaren Pietro Bembo nedtecknar ett arbete år 1512 som heter "Om efterbildning" där han tar upp klassiska förebilder, till exempel naturen och att imitera på folkspråk istället för latin, som ju påbörjades redan på medeltiden. Med det öppnades möjligheten att använda folkspråket som poetiskt medium, vilket är något nytt inom litteraturen. När vi reser längre fram sedan ska du få se att detta sprider sig i hela Europa, Stella.

Och därför tror jag nu att floder, berg
och branter, skogar känner varje färg
och skiftning i mitt liv, fördolt för andra

Så snårigt vild är ändå ingen stig
att inte Amor lätt kan hitta mig
och vi kan tala samman med varandra.

APOLLON

Nu vill jag berätta om en av mina favoriter för vi kan inte gå förbi alkemisten och läkaren Paracelsus. Han föddes 1493 och var en visionär naturforskare. I motsats till Aristoteles tillmätte han den manliga och kvinnliga principen lika stor vikt vid den sexuella fortplantningen. Jordens gjutform var för honom en livmoder inte bara för metaller utan för allt levande. En intressant sak är att Paracelsus är faustlegendens egentliga förebild och utan honom skulle världen gått miste om en hel del litteratur.

Och så kommer jag till Carolyn Merchant igen. Hon är på sätt och vis en följeslagare på vår resa eftersom vi ständigt påminns om vad hon sagt. Hon berättar i sin bok "Naturens död" hur människor ju längre fram i tiden vi kommer alltmer exploaterar naturen och som bevis använder hon vad diktarna var och en i sin tid haft för uppfattning om detta.

CHRONOS

Jodå, jodå, redan under antiken talade diktarna om metallerna i jordens inre som inte skulle ofredas eller förstöras säger hon på något ställe i sin bok och citerar Ovidius:

Ej blott närande skörd som skatt av den bördiga jorden
krävde man nu; nej, ned man steg i dess djupaste gömslen
grävde dess rikedom upp, den frestande makt till det onda
som blivit kastad dit ned och dolts i den stygiska natten.
Redan det farliga järn och guld, än mera fördärvligt,
kommit i världen med örlig och krig, som lever av båda.

CHRONOS

Men under renässansen ändrades uppfattningen om gruvdrift. I metaforen om det gyllene trädet steg metallerna som dimma upp genom trädet och ut i grenarna. Man trodde att malmen kunde växa och föröka sig och det var bara att ta för sig.

Georg Agricola född 1494 skrev den första ”moderna” traktaten om gruvdrift. ”Naturen har gett jorden... till människan så att hon ska kunna odla den och ur dess grottor få fram metaller och andra mineralprodukter”.

Edmund Spenser skrev 1596 i ”The Faerie Queene” att de två största försyndelserna mot jorden var girighet och lusta och var alltså emot gruvdriften. ”Att böka i jordens skrymslen och håll efter guld var som att gräva i kvinnans kött efter njutning” och båda ansåg han vara djuriska handlingar.

APOLLON

Gång på gång genom tidernas lopp får vi bevis på att naturen lever genom poesin. Sir Philip Sidney försvarar poesin i sitt arbete ”Apologie for Poetry/Defense of Poesie” också år 1595. Alla mänskliga konster har naturens verk till sitt objekt medan diktaren är suverän som gör tingen antingen bättre än de naturen frambringar eller förnyar dem, formar sådant som inte naturen förmått. Och med det kan Sidney ha menat att naturen är enastående, men diktaren med sin förmåga att formulera kan förhöja naturen i sin poesi även om det bara är en imitation. Men han säger också att diktaren idealiserar naturen och gör den till en innehållsrik gobeläng. Konstnärens skicklighet ligger i verkets idé och inte i verket själv.

Sidney refererar också till Aristoteles som på sin tid sade att det slags imitation som poesin representerar stämmer mer än något annat överens med naturen. Han menar att det som i sig självt är förfärligt och onaturligt, görs angenämt när det imiteras i poesin. I ett annat sammanhang påtalar Sidney vad Platon sade om att poesin är lögnens moder. Men menar också att Platon inte varnar för poesin själv utan för missbruket av den som när den sprider felaktiga åsikter om gudarna med lättsinniga berättelser om deras fläckfria natur. Här är en dikt av Sidney:

Min vän har fått mitt hjärta och jag hans,
när gjordes väl en bättre byteshandel?
Jag älskar hans, och han, om mitt ej fanns
hos honom, skulle sakna djupt sin andel.
Min vän har fått mitt hjärta och jag hans.

Hans hjärta har gjort oss två till ett,
han älskar mitt, för det var hans igår,
mitt hjärta styr hans sinne och hans vett,
jag älskar hans, för hos mig det slår.
Min vän har fått mitt hjärta och jag hans.

STELLA

Äntligen något om kärlek. Det är minsann inte lätt att hänga med naturen och poesin genom tiderna.
Var är vi nu?

CHRONOS

Nu har vi nått en tid som på ett sätt liknar skolastiken, nämligen barocken, då man söker förena två teorier med varandra, det klassiska och det teologiska. Man letar efter en tes och antites till exempel världslighet och andlighet eller kristen livskänsla och klassisk form. En period då naturen inte förs fram särskilt mycket men då vetenskapen skaffar sig stort utrymme. Kom Stella, vi reser vidare genom sextonhundratalet.

Det är nu som vetenskapen utvecklas och man talar om en mekanistisk världssyn. Descartes menar att universum påminner om en väldig mekanism och det gäller också de biologiska organismernas värld. Djuren uppfattar han som själlösa automater. Man fordrar av diktarna att de ska vara allsidiga och lärda och den efterbildning som man nu talar om är en framställning av en förädlad natur.

Feministen Margaret Cavendish skrev mellan 1653 och 1671 fjorton böcker om olika naturvetenskapliga saker vilka inte fick så bra kritik. Men att en kvinna på de tiden skrev så många böcker är en bedrift i sig och att de inte blev så bra får skyllas på att universiteten var stängda för kvinnor. Men hennes bok "Poems and Fancies" börjar med att naturen sammankallar en konklav av kvinnliga principer för att diskutera världens skapelse och varför man måste följa naturens lagar. Hon hade i alla fall förstått att man måste vara rädd om naturen.

APOLLON

Ja, just det och Carolyn Merchant menar i sin bok att det är kvinnorna som då liksom längre fram i tiden är de som värnar om naturen. Hon nämner också filosofen Anne Conway som jag vill berätta om innan vi lämnar sextonhundratalet. Hon föddes 1631 och säger att kropp och själ hör ihop men skiljer sig åt genom formen, liksom att ande och materia är förenade. Detta är argument hon använder för att återskänka liv åt mekanisternas döda värld. Naturen är inte en maskin som vetenskapens män nu hävdar utan en levande kropp. Anne Conway företräder tillsammans med några andra filosofer en naturfilosofi som kallas vitalistisk, att alla ting är levande, vilket motsätter sig allt exploaterande, och som redan min favorit Paracelsus också menat. I Anne Conways bok "The Principles of the Most Ancient and Modern Philosophy", som kom efter hennes död, utvecklar hon tankarna kring monader vars idé Leibniz fräckt övertog och gjorde till sina i uppsatsen "Om naturens och nådens principer" och som han blivit uppmärksam för.

Leibniz ansåg tvärt emot Descartes att universum är utformad som en biologisk modell och monaderna var byggstenar som tillsammans bildade en andlig struktur. Hans organismtanke grundade sig, som hos många andra filosofer, på Aristoteles och nyplatonisternas tankar.

Carolyn Merchant menar dock att nu var den äldre organiska naturuppfattningen döende tillsammans med sitt inneboende värdesystem som erkände alla tings liv och värde. Hon menar att mekanisterna skulle ha lyssnat på vitalisterna, vilket de inte gjorde.

STELLA

Det är intressant med alla kvinnliga filosofer som man aldrig hört talas om, men som kämpar för att försvara och rädda naturen. Att det som är levande inte får exploateras. Men vem lyssnar?

CHRONOS

Det är en bra fråga. Men nu är det dags att kliva in i upplysningens tidevarv då allt ska kritiseras, så får vi se vad som händer.

Det är med våra omdömen som med våra ur – inga går exakt lika, men var och en lutar på sitt eget.

Precis som hos poeter verkligt geni endast förekommer sällan, så är verklig smak lika sällan kritikerns lott; båda måste i lika grad få sitt ljus från himlen.

De senare föddes att döma liksom de förra att skriva.

CHRONOS

Detta säger Alexander Pope i ”An essay om Criticism”. Pope menar också att en del diktare likt målare som är obevandrade i att skissera den nakna naturen och det levande behaget, beströr sina verk med guld och juveler för att dölja sin brist på konstfärdighet. Verkligt geniala poeter är det lika ont om som om kritiker med verklig smak. Pope hävdar också antikens överlägsenhet mer än vad andra författare gör nu. Om den unge Maro, sade han, att han försmådde att ösa ur något annat än naturens källor och han fann att naturen och Homeros var en och samma sak. Pope var förutom författare också trädgårdskonstnär som med sina idéer förebådade den engelska parkens uppkomst.

Ja, det finns mycket att ta fasta på i upplysningens tid angående naturens betydelse för konsten. Immanuel Kant till exempel menar att Konst och Natur är analoga och när han talar om Konst är det ordens konst han menar och det är poesin som står allra högst. I ”Kritiken av det rena Förnuftet”, säger Kant att naturen utforskas genom iakttagelsen och analyser av dess företeelser och det är omöjligt att förutspå hur långt denna process kan fortskrida. I en annan av sina böcker ”Kritik av omdömesförmågan” talar Kant om naturen som en makt. Tänk bara på åska eller orkaner, vilka Kant kallar sublimes om vi själva befinner oss i säkerhet eftersom det är något som höjer sig över det medelmåttiga.

CHRONOS

Här, Stella, börjar det bli tätt mellan ismerna och där vi trängt oss in nu finner vi neoklassicismen, en benämning som denna period har fått för att det nu finns en ambition att åter efterbilda naturen.

Naturfilosofen lord Shaftesbury till exempel försöker beskriva det som han ser som en återspeglning av det gudomliga ljuset, något som ligger utanför det sinnliga och som måste tilltala dig, Apollon, du som också är ljusets gud.

APOLLON

Ja, så tänker en naturfilosof. Shaftesbury ägnar även möda åt att påvisa att den sanna lyckan bara kan finnas i den själ som är alltigenom harmonisk och dygdig och som följer de lagar, vilka Naturen själv inplanterat i henne. Han talar om den inre skönheten som en återspeglning av all jordisk skönhetskälla och ursprung. I detta står han nära skalderna och för Shaftesbury var Naturen en enda levande stor organism vars alla delar intimt hänger samman. Men honom lyssnade man heller inte på förrän långt senare och då var det försent. Nu närmar vi oss förresten romantiken.

CHRONOS

Titta Stella, ser du pojken där? Honom ska vi följa efter in i artonhundratalet. Han heter Per Daniel Amadeus Atterbom och är bara tio år vid sekelskiftet. Nu ska du få se hur naturen på ett nytt sätt beblandar sig med poesin. Men nu är det fantasin som gäller istället för förnuftet. Här kommer vi att stöta på en naturfilosof med inslag av mysticism samtidigt som många menar att denna tid är vetenskapens positiva stadium utan att ana att den kan leda till naturens död.

STELLA

Alltså kommer naturen att förgås. Jag visste det. Är det svaret på min fråga. Kommer naturen att förgås?

CHRONOS

Jag vet inte. Svaret ligger ännu i framtiden. Kommer du håg filosofen Kant? Han sade att konsten måste vara fri från störande faktorer och han hävdar att som vi hörde förut att Konst och Natur är analoga. Schiller som är lärjunge till Kant säger att diktarna är naturens ”bevarare”. Antingen är de själva ”natur” eller så söker de en förlorad ”natur” och då menar han inte den natur som håller på att gå förlorad för mänskligheten utan människans natur.

Men tillbaka till Atterbom. Hans bok ”Lycksalighetens ö” får mycket beröm och den handlar, säger han själv, om poesins historia. Symbolen för poesin är förhöjd natur, som en hägring där allt är vackert och allt har en mening. Men där lyckan vänder och precis som han skriver i ”Vid Delphines grav”:

(---)

det sköna förgås men i jordens innersta hjärta
vaknar det åter och står upp i förstorad natur,
där urvärlden du ser, där försänks i sin bild fantasien,
allt vad du älskat och trott, blommar evärderligt där

och om han menar att poesin ska återuppstå och finnas för evigt så vill jag tro att det finns en återvändo för naturen. Men ack, Stella, min solros, vad du ser sorgsen ut. Hör här en soldikt som kanske kan pigga upp dig. Det är ur Solsången av Echnaton:

Du strålar så skön på himmelens ljusberg,
du levande sol som först av allt blev till.
Du lyser fram på österns horisont
och uppfyller alla länder med din fågring.
Skön är du och väldig, strålände högt över land och rike.
Dina strålar omfamna länderna intill din skapelses yttersta ände.
Du är fjärran, och likväl äro dina strålar på jorden.
I människors åsyn är du och likväl kan man icke se dina vägar.

Nu lämnar vi artonhundratalet med sin naturalism som kommer i slutet och som sannerligen inte är så uppiggande där det fula är de sköna medan symbolisterna som kommer sedan åter vill uppenbara sambandet mellan människa och natur. Nu får vi istället direkt till nittonhundratalet.

STELLA

Jag vill stanna på Lycksalighetens ö.

APOLLON

Ser du inte Chronos, hur vår solros alltmer böjer sitt huvud. Hon behöver vatten. För henne till ungdomskällan där poesins genius just befinner sig.

”Den stora vattustrålen i mitten av rubinkärlet upplöser sig till en skimrande dimma som allt mer och mer utvidgas och äntligen öppnar sig till ett slags tält av genomskinlig dunst, rörligt och vaggande, omkring vilka de fyra mindre vattusprången bilda lika så många guldfärgade valvbågar. Mitt i tättet står ungdomens genius, i en luftig klädnad av bländande ljusgrönt, tätt under bröstet sammanhäftad med en solros; på rika gyllne lockar bär han en krans av myrten, nejlikor och eterneller, i handen en jaspisbägare, som han håller under ett av de mindre vattusprången och framräcker ifylld åt Stella.”

STELLA

Tack Per Daniel Amadeus, du som såg att varje blomma var en symbol för något andligt. Jag vet att bägaren var ämnad åt Felicia, men nu räddade den mitt liv. Låt nu ljuv musik höras från det klingande trädet.

CHRONOS

Så ja Stella, svalka nu fötterna i källan så ska jag berätta om Novalis för dig. Precis som Atterbom diktade om Fågel Blå och poesins uppståndelse så diktade Novalis om den blå blomman som längtans och poesins symbol. Han var filosofisk och naturmedveten och såg människan som ”naturens Messias” och som skulle befria naturen ur försteningen.

Skalderna och konstnärerna har ett levande förhållande till naturen som de upplever inifrån medan vetenskapsmännen upplever den utifrån. För den kommersiellt inriktade forskaren är naturriket

något som genom exploatering ger människorna ett eftertraktat välstånd. Men säg mig den vetenskapsman som har förståelse för hemligheterna och helheten i den Natur där människan är en mer eller mindre medveten deltagare, menar Novalis som är både poet och filosof.

Och kan naturen inte bestå i världen kan den heller inte bestå i poesin. Må Fågel Blå åter uppstå och romantikens blåa blomma leva. Tack för sällskapet, Stella. Nu måste jag till nittonhundratalet där tjugohundratalet just klivit över tröskeln och där framtiden väntar.

Så får vi tro att detta lilla spel får ett lyckligt slut medan författaren, som i spelet har iklätt sig Chronos och Apollons värderingar, gärna vill låta Novalis få sista ordet. Novalis som såg den blå blomman som sinnebilden för den romantiska poesins oändlighetstrånad.

SÅNG

När inte siffror eller tal
är alltings Skapats enda nyckelval
när de, som kysser eller diktar, spanat
en högre visdom än de lärde anat,
när världen blott sin fulla frihet får
och världen så till världen återgår,
när ljus och skugga åter paras samman
för att ge födsel åt den äkta flamman,
och man i dikternas och sagans gloria
förstår att att läsa evig världshistoria,
då flyktar för ett enda hemligt ord
det gamla skevas väsen från vår Jord.

Ity att solens gula blomma, *Helianthus debilis* Stella, med sin yppighet ska fresta poeterna att höja sig över det mediokra och skriva om en förhöjd natur som en hägring där allt är vackert och allt har en mening som för evigt må bestå.